

DÜŞMANDAN PİYON DEVLETE: İRAN'IN IRAK'A NÜFUZU

Soner Doğan

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Araştırma 31

Giriş

1920 yılında Osmanlı topraklarından kopartılan Musul-Basra-Bağdat vilayetleri, Irak kimliği altında Milletler Cemiyeti tarafından İngiliz mandasına bırakılmıştı. Geçmişte var olamayan bu devlet, 1932 yılında (sözde) bağımsızlığını ilan etse de uzun bir süre İngiltere merkezli yönetilmiştir.

1958 yılında Haşimi Krallığı devrilerek Cumhuriyet rejimine geçen Irak'da, 1979 yılında Saddam Hüseyin'in iktidarını pekiştireceği süreye kadar yedi kez darbe gerçekleşti. Bunlardan 1973 yılındaki başarısız olurken diğerleri yönetimin değişmesi ile sonuçlandı.¹ Yaşanılan bu siyasi istikrarsız ortama rağmen Irak, 1970'li yıllar boyunca kalkınma hamleleri ile refah seviyesini bölgedeki diğer ülkelere göre yükseltmiştir.

Tüm bu gelişmelere rağmen Irak, 1980 yılında İran ile amansız bir savaşa girdi. Kazananı olmayan bu savaştan geriye 1.5-2 milyona yakın ölü, sayısı belli olmayan yaralı ve yıkılmış şehirler kaldı. Irak için savaşın sebebi; 1979 yılında gerçekleşen Tahran Devrimi ile İran'da kurulan Şii yönetimi devirmektir. İran için ise mevcut Irak yönetimini düşürerek Şii yönetim kurarak benimsedikleri Şii Hilali projesini hayata geçirmektir.

1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ve akabinde Amerika'nın başını çektiği güçlerin Irak'a saldırması ile ülke yıkımın eşiğine geldi. BMGK'nın ambargoları ile de sıkıntılı süreçler yaşayan Irak, türlü bahaneler ile 2003 yılında resmen ABD ve İngiltere tarafından işgal edildi. 90'lı yıllardan itibaren İran, Irak aleyhine birçok

¹ Orsam, Ortadoğu Analiz, Irak'ta Darbeler, http://www.orsam.org.tr/files/OA/76/11_info2.pdf

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

politika gerçekleştirdi ve 2003 Irak devletinin yıkılması ile oluşturulan kurumlardaki etkisi ile Kuruluşunda İngiltere'nin mandası olan Irak, 2003 Amerikan işgalinden sonra İran'ın mandası olma yolunda ilerlemektedir. Ele alacağımız bu makalede Irak-İran savaşındaki politikalar ve 2003 işgali sonrasındaki gelişmeleri sistematik bir şekilde inceleyerek İran'ın nüfuzunu ortaya koymaya çalışacağız.

Irak-İran Savaşı: Düşman Devletler

Irak'ta darbeler silsilesinin devam ettiği bir dönemde 1968'de Baas Yönetimi, Abdüsselam Arif'i devirerek iktidarı ele alması, Irak için yeni bir başlangıç olmuştur. Liderliğe geçen Hasan el-Bekir, Saddam Hüseyin'i iki numaralı pozisyona getirerek ülkeyi 1979 yılına kadar yönetmiştir. Bu tarihten sonra Saddam Hüseyin, yönetimi ele alarak devlet başkanlığını ilan etti.

Baas döneminde Batı-SSCB ikilemi yaşayan Irak, tercihini Sovyetlerden yana kullanmıştır. Askeri açıdan Sovyetlerle ilişkilerini geliştirse de batıya sırtını tamamen dönmemiş, ekonomik ve sosyal projelerde batılı ülkelerle işbirliğine gitmiştir.

Saddam Hüseyin'in devlet başkanı olduktan sonra kısa bir süre içerisinde İran'a karşı saldırgan tutum içerisinde olmasında şüphesiz İran'ın tahrik edici tutumu da önemlidir. Körfez bölgesinde birbirlerine üstünlük kurma mücadelesi iki ülkeyi rakip durumuna getirmiştir. Ayrıca iki ülkenin gergin siyaset izlemesinde dış faktörlerinde etkisi büyüktür. 1979 Devrimi'nden önce İran, ABD'nin çift sütun politikasının² en önemli ayağından biri idi. Rıza Şah'ın Batı Bloğu'nda yer alması ve izlediği dış politika, Bağdat yönetimini SSCB'ye yaklaştırmış, iki ülke birbirine rakip olmuştur.

İran batılı ülkelerden aldığı destek ile 1971 yılında petrol taşımacılığı için önemli olan Körfez'deki üç adayı (Abu Musa, Büyük Tunb ve Küçük Tunb) işgal etti. Şah'ın daha ileri giderek Bahreyn üzerinde de hak iddia etmesiyle Batılı ülkeler İran'ı burada sınırladı. Arap Birliği'nin liderliğine oynayan Irak ise buna karşı cevap vererek İran ile diplomatik ilişkileri kesti ve İran'ın Abadan Petrol Rafinerisi ile Hürremşah limanına geçiş hakkını kısıtladı. Bu gelişmeler neticesinde iki ülke arasında ki soğuk çatışma, sıcak çatışmaya doğru yol almaya başlıyordu.

İran ile aralarında oluşan sorunun geçmişine baktığımızda aşağıdaki nedenleri sıralayabiliriz:³

- Şatt-ül Arap Sorunu
- Bölgesel Hegemonya Mücadelesi
- Kürt Milliyetçili Sorunu
- Huzistan Bölgesi: İran'daki Arap Nüfusu
- Güney Irak'taki Şii Nüfus

Şatt-ül Arap su yolunda 1975 Cezayir Anlaşmasına kadar 1847, 1913 ve 1936 yıllarında yapılan tüm anlaşmalarda İran aleyhine çözümlenmiştir. 1970'lere gelindiğinde bölgede Irak'a göre daha güçlü ve istikrarlı olan İran, 1936 tarihli Şatt-ül Arap su yolu çözümü için imzalanan anlaşmayı tek taraflı olarak iptal ettiğini duyurdu ve bölgeye gemilerini yolladı. Batı ülkeleri, ABD ve İsrail'den destek alan İran, Irak'a karşı adı konmamış bir savaşı başlattı. Bunun yanında Irak'taki Kürtleri de etkin olarak kullanmayı ihmal etmedi. Kürt gruplar ile Irak Hükümeti arasında Kürtlere özerklik veren 1970 tarihli anlaşma İran ve ABD'nin müdahalesi ile uygulanamadı. KDP ile hükümetin anlaşamaması üzerine Irak'ta 1974 yılında bir iç savaş yaşanmıştır. Kürt milliyetçilerine İsrail, ABD ve İran

² Çift Sütun politikası, 70'li yıllarda ABD Başkanı Nixon'un Sovyet Rusya'sının nüfuzunun Ortadoğu'ya yayılmasını engellemek amacıyla Henry Kissinger yardımı ile geliştirdiği bir doktrindir. Bu doktrine göre, Suudi Arabistan Sovyetlerle mücadelenin ekonomik ayağını oluştururken, İran askeri ayağını oluşturur. 1979'daki İran İslam Devrimi'nden sonra bu doktrin çökmüştür.

³ Muhittin Ataman, "İran-İrak Üstünlük Mücadelesi: Çok Boyutlu Sorunlar", Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman (ed.), Dünya Çatışma Bölgeleri içinde (55-86), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.56

tarafından para ve silah yardımıyla bulunarak Irak'ın zayıflatılması amaçlanmış ve bunda da başarılı olmuştur. ⁴ Çünkü 1975 yılında İran, Irak'ın iç işlerine karışmayacağına dair teminat vermiş ve Cezayir'de suyolunun kontrolü için bir anlaşma imzalanmıştır. ⁵ Bu anlaşmanın imzalanmasında ki önemli etken olan Kürt güçlerinin Irak ordusunu zayıflatıcı eylemler yapması, Irak'ın Şatt-ül Arap suyolunu İran'ın kontrolüne kaptırmasına neden olmuştur. ⁶

Basra Körfezi'nin kuzeyinde İran bölgesinde bulunan Kuzistan, Irak-İran savaşının çıkmasında önemli bir etkidir. İran'ın petrol ve doğal gaz yataklarının önemli bir kısmının burada bulunması ve bu bölgede 1.5 milyona yakın Şii Arap'ın yaşaması Saddam Hüseyin'i harekete geçirmiştir. Saddam Hüseyin Arap milliyetçiliği etkisinde kalarak 1980'de yaptığı bir konuşmada, bu bölgeye bağımsızlık verilerek Arabistan adı altında bir devletin kurulmasını istemiştir. Ancak burada ki halk milliyetçilikten öte mezhepçiliğe değer vermiş ve savaş sırasında Saddam'ın beklediği etkiyi göstermemiştir. ⁷

1980'lere kadar taraflar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmasa da birbirlerine karşı taciz saldırılarında bulunmuşlardır. Adı konmayan savaşı Saddam Hüseyin 17 Eylül 1980'de Milli Meclis'te yaptığı konuşma ile başlatacaktır. Saddam Hüseyin 1975 tarihli Satt-ül Arap Anlaşmasını feshettiğini açıkladı. Nehrin iki yakasının da kendilerine ait olduğunu belirtiyordu. Diğer bir iddiası ise nehrin Osmanlı zamanından beri üstünlüğün kendilerinde olduğunu, İngiltere'nin bölgeden çekilirken soruna çözüm bulmadan gittiğini 1980'lere kadar taraflar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmasa da birbirlerine karşı taciz ifade ediyordu. Bu iddiasına İran tarafı, Osmanlı

döneminde yapılan anlaşmaların geçersiz olduğunu çünkü ortada böyle bir devletin olmadığını belirterek suçlu olarak Irak'ı gösteriyordu. ⁸

Saddam'ın savaş planında, dışarıdan yapılan bir saldırı sonucunda İran içindeki rejim karşıtlarının harekete geçerek rejimi yıkacağını hesap ediyordu. Irak ordusunun silah ve personel olarak sıkıntıda olan İran ordusunun bu durumundan yararlanabileceğini düşünüyordu. Saddam Hüseyin, İran'ın bu durumundan faydalanarak Körfez'de etkin duruma gelme ve böylece Arap dünyasının lideri olma hayalinin de bunda etkili olduğu belirtiliyordu. Böyle bir amaç için Mısır'ın 1979 Camp David Antlaşması nedeniyle Arap dünyasından izole edilmesiyle oluşan boşluktan yararlanmasında içinde zamanın uygun olduğu söylenilebilirdi. ⁹

Saddam Hüseyin'in savaş konusunda her ne kadar Cezayir Anlaşmasını öne sürse de iki taraf içinde savaşın nedeni jeopolitiktir. Irak'ın İngiltere'nin çizdiği sınırlar içerisinde körfeze rahat açılmaması ve petrol satışını yeteri kadar yapamaması ve İran devriminden rahatsız olması, İran'ın ise hem Şiiliği yayma ve devrimi ihraç etme politikası hem de körfeze egemen olma iddiası, savaşın perde arkasındaki nedenlerden birisi olduğunu belirtebiliriz. Irak Devlet Başkanı yardımcısının Taha Yasin Ramazan'ın yaptığını bir konuşmada bunu açık bir şekilde görebiliriz: "Bu savaş 1975 Cezayir anlaşması veya birkaç yüz kilometrelik toprak ve Şatt-ül Arap'ın yarısı için değil, doğrudan doğruya İran Cumhuriyetinin devirmek içindir." ¹⁰

Sekiz yıl süren savaşta Batılı devletler Saddam Hüseyin'e destek sağlamışlarsa da savaşın kazanılmaması için İran'a da yardımda bulunmuşlardır. Nihayetinde her iki ülke Batı için

⁴Ataman, 58

⁵Kadir Sağlam, Ortadoğu ve Dünyada Körfez Savaşı ile Değişen Güç Dengeleri, İstanbul:Elit Kitapları, 1999, s.114

⁶İzzetullah İzzeti, İran ve Bölge Jeopolitiği, Hakkı Uygur (Çev.), Küre Yayınları, İstanbul, 2005. s.29

⁷Sağlam, age, 115

⁸Fahir Armaoğlu, 20.yy Siyasi Tarihi 1914-1995, Ankara: TTK Yayınları, 1997, s.1054

⁹Zafer Yıldırım, Türk Basınında İran-İrak Savaşı, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE 2005), s.65

¹⁰ Sağlam, age 113

tehlikeli ülkeler kategorisinde yer almakta idi. Savaş artık sürdürülebilir olmaktan çıkınca 1988 yılında Humeyni'nin "zehir içmekten beter" dediği BMGK'nin 598 sayılı kararını kabul ettiğini açıkladı ve ateşkesin başlaması ile birlikte denetimler BM tarafına geçti. Saddam Hüseyin'in Mayıs 1990 yılında Cezayir Anlaşmasını yeniden tanıdığını açıklaması ve işgal altında tuttuğu İran topraklarından çekileceğini bildirmesi iki ülke arasındaki sıcak çatışma sonlandırılmıştır. Girilen bu amansız savaş, İran'ın bölgedeki üstünlüğünün sona ermesine ve askeri teçhizat stoklarının ciddi şekilde tükenmesine sebep oldu. İran ile diğer Körfez devletleri arasında teknolojik açıdan büyük bir uçurum meydana geldi.¹¹ Irak için ise ülkenin kaynakları bir hırs uğruna tükenmiş, 70'li yıllarda başlayan kalkınma atılımlarının boşuna gitmesine neden olmuştur.

Körfez krizi boyunca İran; Irak'a karşı BM'nin yanında yer alarak Irak'a karşı ambargoya büyük bir memnuniyetle katıldı. İran, Irak'a karşı askeri harekâta karşıydı çünkü bölgede yabancı güçlerin sürekli bulunabileceği bir koz geçmiş olacağını düşünüyordu. Humeyni, İran ve bölgedeki Müslümanların ABD'nin bölgeyi yönetmesine izin vermeyeceklerini açıkça belirtiyordu. Sorunun bölge ülkelerinin gayretleri ile çözülmesi konusunda ısrarcı olmaya çalışmıştır.¹²

Humeyni'nin ölümü sonrasında ilişkilerde yakınlaşma süreci başlamıştır. 1997 yılında İran'da yapılan seçimlerde Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanı olmasıyla ilişkiler bir adım daha ileriye taşınmıştır. 9-11 Aralık 1997 'de İslam Konferansı Örgütü'nün Tahran'da toplanması ve bunun öncesinde Irak'lı esirlerin bırakılması iki ülkenin yakınlaşmasını

sağlamıştır. Irak'lı yetkililerin İran'dan ambargoyu kaldırması yönündeki talepleri karşılık bulmuş ve ikili ilişkilerde ilerleme kaydedilmiştir.¹³

Irak ile yaptığı uzun savaş döneminden çıkan İran, savaşın ardından Irak'a nazaran daha avantajlı bir konum elde etmesine rağmen, savaşta güç kaybeden birçok devlet gibi statüko politikası izlemeye başlamış ve dış politikasını uzlaşma zemininde yürütmeye özen göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde meydana gelen değişim-dönüşüm, ayrıca Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak'ın bölgede pasifize edilmesi gibi alt-sistemsel faktörlerle birlikte İran 1988-2005 yıllarında yumuşak güç odaklı uzlaşmacı bir dış politika izlemeye başlamıştır.¹⁴

2003 Amerikan İşgali Sonrası İran'ın Irak'taki Etkisi

Irak'ta siyasete ve devlet egemenliğine sahip olan kesim Sünnilerdi. 2003 Irak savaşı ile bu durum değişti ve Saddam'ın yıkılması ile birlikte hükümet kurma görevi Şii'lere verilmiştir. Irak tarihine baktığımızda Osmanlı döneminden sonra İngiliz mandası yönetiminde de Şii'ler iktidardan uzak tutulmuştur.

2003 yılında Amerika'nın Irak'ı işgal etmesiyle birlikte Şii'lerin dönemi başlamıştır. Amerika'nın "demokrasi ve özgürlük" vaadi ile düzenlediği işgal harekâtının bir sonucu olarak Irak'ta yapılan seçimlerde Şii'ler öne çıkmıştır. İktidar olamamanın acısını yaşayan Şii kesim, iktidara geldiklerinde ilk iş olarak devlet kademesindeki tüm Sünni politikacıları ve bürokratları görevlerinden uzaklaştırmak olmuştur. Böylece İran için alan açılmış ve Şii jeopolitiği Ortadoğu siyasetinde yer almaya başlamıştır.

¹¹ Deniz Altınbaş, *İran'ın Silahlanma Çabaları, Avrasya Dosyası-İran Özel*, Cilt:5, Sayı:3, Sonbahar,1999, Ankara, ss.250-270

¹² Ertan Efegil, *Körfez Krizi ve Türk Dış Politikasında Karar Verme Modelleri*, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2002, ss.93-102

¹³ Serhat Erkmen, *I. Körfez Savaşı Sonrası İran-Irak ilişkileri*, Avrasya Dosyası- Irak Özel Sayısı, cilt:6, sayı:3, Sonbahar, 2000, ss.193-218

¹⁴ İsmail Sarı, *ABD İşgali Sonrası İran'ın Irak Politikası*, <http://www.iramcenter.org/abd-ısgali-sonrasi-iranin-irak-politikasi/>

İran'ın işgal sonrasında Irak üzerinde bu kadar etkili olmasında şüphesiz kendi hegemonyası altındaki Şii yöneticilerinin etkisi büyüktür. Esasında Iraklı Şii'ler ile İran Şii'leri arasında bir çekişme öteden beri var olan bir gelişmedir. Iraklı Şii ulemalar Kum'a alternatif olarak Necef'i öne çıkartmaya çalışmışlardır. Saddam döneminde dahi Kum geleneğine pek sıcak bakmadıkları gibi bazı durumlarda rekabet içerisine dahi girmişlerdir. Fakat Amerika'nın Irak'ı işgal etmesi ve devlet kurumlarını dağıtması ile birlikte oluşacak yeni düzende yer alabilmek için İran ile işbirliği içerisine girmişlerdir. Bu ittifakın bir sonucu olarak da Kum ekolünün etkisi altında kalmışlardır.

İran'ın Irak'ta etkin olarak kullandığı bazı Şii aileler bulunmaktadır. Bunlar arasında üç aile ön plana çıkmaktadır. Bağdat'a bağlı Kazımiyyeli Sadr ailesi, Necefli el-Hekim ve Kerbelalı Şirazî aileleri Irak Şiiliğinin önemli temsilcileri olmuşlardır.¹⁵

Sadr ailesi; Irak, Lübnan ve İran Şii toplumunda belli bir dönem siyasi-dini "karizmatik" liderler yetiştirmiştir. Yakın geçmişte ve günümüzde siyasi tutum ve söylemleriyle Şii-Sünni münasebetlerinde işbirliğini ortaya koyan girişimlerde bulunmuşlardır. Ulemanın öncü olmaktan ziyade istişârî bir siyasal rol üstlenmesi gerektiğini savunan Seyyid Muhammed Bâkır es-Sadr, Humeynî'nin 'velâyet-i fakîh' yorumuna muhalif bir tavır sergilese de Sadr ailesinin, Humeynî'nin İran devrimini desteklemekte ve İran'ın Irak'a ilişkin siyasetinin etkisinde oldukları görülmektedir. Sadr, Amerika'nın Irak'ı işgali karşısında sessiz kalan Sünni-Şii gruplarını eleştirmiş, işgalden sonra kurulan Irak Yönetim Konseyine katılmayı reddetmiştir.

Ayrıca Sistani ve Dava partisi gibi oluşumlara da cephe almıştır. Oluşturdukları Mehdi ordusu ile Bakuba, Kufe, Necef, Kerbala ve Kut'ın belli bölgelerinde etkili oldukları bilinmektedir.¹⁶

İrak'taki diğer Şii grup ise merkezi Tahran'da bulunan Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi'dir. İİDYK ile Sadr grubu rekabet halinde olmuştur. İİDYK, 1980'de İran'a kaçan eski bir Dava üyesi olan Ayetullah Muhammed Bekir el-Hekim tarafından 1982'de kurulmuş ve liderliğini de bir suikastta öldürülünceye kadar Ayetullah Muhammed Bekir El-Hekim yapmıştır. Ayetullah Muhammed Bekir El-Hekim İran'daki 23 yıllık sürgünden sonra Necef'e geri dönmüştür. Bekir el-Hekim'in ölümünden sonra ise hareketin başına kardeşi ve GYK üyesi olan Abdül Aziz el-Hâkim getirilmiştir. 1982 yılında birçok örgütün birleşmesiyle ortaya çıkan İİDYK, İran'ın siyaset anlayışını benimsemiştir¹⁷. Konsey, Bedir Tugayları adlı silahlı bir güce sahiptir. İşgal sonrası süreçte ABD ile koordinasyona önem veren Konsey, aynı zamanda İran ile sıcak ilişkilerini korumuştur. 11 Mayıs 2007'de ülkede devrim şartlarının ortadan kalktığı gerekçesiyle Konsey'in adındaki "Devrim" ibaresi kaldırılmıştır. Böylece Konsey'in yeni ismi "Irak İslam Yüksek Konseyi" olarak değişmiştir.¹⁸

İrak'ta faaliyet gösteren Şii-siyasî oluşumlardan biri de İslâmî Dava Partisi'yle aynı dönemlerde ve aynı kaygılarla vücut bulan İslâmî Çalışma Teşkilatı'dır. İslâmî Dava Partisi, Necef merkezli Şii âlimlerin öncülüğünde oluşturulurken İslâmî Çalışma Teşkilatı, 1961 yılında Kerbela merkezli Şirazî ve Müderrisî ailelerinin öncülüğünde bir grup âlim tarafından kurulmuştur. Teşkilatın kuruluş gayesi, yayılmakta olan komünizmle mücadele, merkezî otoriteye tepki

¹⁵ Yusuf Korkmaz, *Irak'ta Şii Gruplar ve Siyasete Etkileri*, İNSAMER, <http://insamer.com/wp-content/uploads/2016/03/Irakta-%C5%9Eii-Gruplar-ve-Siyasete-Etkileri.pdf>

¹⁶ Yusuf Benli, *Şii-Sünni İlişkileri Çerçevesinde Irak'ta Sadr Ailesi*, *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, VI/2 (Güz 2013), ss. 429-468.

¹⁷ Hasan Hüseyin Köse, *Şii Grupların Irak Siyasetine Etkisi 2003-2013*, Jemsos, *The Journal Of Europ*

¹⁸ *Middle East Social Science Studies*, October, 2015, vol:1, Issue:2, s.53-89

Korkmaz, age.

ve Allah'ın hükümlerinin hâkim olduğu İslâm Devleti'nin kurulması için çalışmak gibi söylemlere dayandırıldı. Takî el-Müderrişî, diğer Şîî liderler gibi uzun süre İran'da yaşayan biridir. O da benzerleri gibi ABD öncülüğündeki çok uluslu müdahale ardından Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesiyle Irak'a geri döndü. İşgal sonrası dönemde Ahmet Çelebi vasıtasıyla ABD'den yardımlar aldığı iddia edildi.¹⁹

DEAŞ'ın 9 Haziran 2014'te Musul'u ele geçirmesi ile birlikte İran'ın nüfuzu daha da artmıştır. Irak ordusunun yetersiz gelmesi ile güvenlik açığının ortaya çıkması Bağdat yönetimini telaşlandırmıştır. Ayrıca Maliki döneminde Sünni kesime yönelik baskı politikasının uygulanmasından dolayı Sünnilerin de yeterince desteğini alamayan Bağdat, çareyi İran'ın desteği ile kurulan Şii milislerde aramıştır. İran'ın etkin olarak kullandığı bu milislerin başında Haşdi Şabi milisleri gelmektedir. Bu milis gücünün tüm ihtiyaçlarını karşılayan İran, bu örgüt üzerinden siyasileri de kontrol altına almaktadır.

Örgüt DEAŞ'ın Musul'u ele geçirip, Bağdat, Necef, Kerbela gibi Şiilerin kutsal mekanlarına yöneldiği esnada Şii lider Ayetullah Sistani'nin "cihat" çağrısı üzerine kurulmuştur. Haşdi Şabi, Irak'ta İran'ın desteğini alan onlarca milis güç için resmi bir çerçeve oluşturmaktadır. Söz konusu milis güçler arasında İran'da 1980'li yıllarda kurulan ve aynı zamanda Haşdi Şabi'nin genel komutanı olan Hadi el Amiri liderliğindeki Bedir Tugayları ve Sadr hareketine bağlı Mehdi Ordusundan ayrılan Kays el-Hazeli liderliğinde 2007 yılında kurulan Asaib Ehlul Hak hareketinin yanı sıra irili ufaklı 76 grup bulunmaktadır. Bu grupların en güçleri ise şunlardır:²⁰

Bedir Tugayı, Ketaib Hizbullah, Asaib Ehlihak, Ketaib İmam Ali, Ketaib Seyidü'l Şuheda, Ali Ekber Tugayları, Firkat'ül Abbas el-Kitaliyye, Seraya el-Hurasani, Ensar el-Merceiyye Tugayları, Seraya Aşura, Seraya el-Akide, Seraya el-Cihad, Feylek el-Karrar, El-Muntazar Tugayları ve Ketaib Seyyid'ül Şuheda.

Haşdi Şabi adı altında toplanan bu milisler İranlı komutanlar tarafından eğitilip, silahları İran'dan gelmektedir. Böylece İran'ın siyasi nüfuzu silahlı güçler vasıtası ile daha da artmaktadır. 7 Nisan 2015'te İbadi liderliğindeki Bakanlar Kurulu kararı ile Haşdi Şabi doğrudan Başbakan'a bağlı resmi bir devlet organı olduğu duyuruldu. İbadi'ye bağlı milislerin sayısı yaklaşık 80.000'i buluyor fakat bunlar güçlü gruplar değil. Esas yapıyı sayıları 50.000'i bulan altı büyük grubun elinde. Bu gruplar ise doğrudan İran'a bağlı ve kontrolü buradan sağlanmaktadır. Bunların en büyüğü yaklaşık 25 bin kişi ile Bedir grubudur. Carnegie Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin 2016'da yaptığı bir araştırmaya göre, Şiilerin %99'u DEAŞ ile mücadele için Haşdi Şabi'yi desteklemektedir.²¹ Ayrıca her milis yaklaşık 600 dolar maaş almaktadır. Bir diğer anlamda her ay yaklaşık 720 bin dolar bütçe milislere ayrılıyor. Teşkilatın finansmanını büyük bir kısmını İran, Irak Mücahitleri, Şii partileri ve ulema sağlamaktadır. Heşdi Şabi'nin 2015 bütçesi yaklaşık 5 milyar dolar, 2016 bütçesi ise yaklaşık 9 milyar 660 milyon dolar.²² İran, Haşdi Şabi milislerinin dışında Irak ordusu ve Peşmerge birliklerine de yardımlarını sürdürmektedir. Yine Rusya ile anlaşmalı olarak 7 adet SU-25 jeti ile bir miktar insansız hava uçağını pilotları ile birlikte Irak'a göndermiştir.

¹⁹ Muharrem Akoğlu, *Irak'ta Şii Varlığı, e-makalat Mezhep Araştırmaları, VI/2(Güz 2013), s.391-428*

²⁰ Nevzat Çiçek, *Irak'ın Yeni Devrim Muhafızları: Haşdi Şabi*, <http://www.timeturk.com/irak-in-yeni-devrim-muhafizlari-hasdi-sabi/haber-336281>

²¹ Ece Göksedef, *İran'ın Irak'ta ki Silahlı Gücü: Haşdi Şabi*, <http://www.appsaljazeera.com/interactive/hasdi-sabi/>

²² Gülbahar Altaş, *Kürdistan'a Yaklaşan Büyük Tehlike*, <http://rudaw.net/mobile/turkish/kurdistan/010920161>
Bayram Sinkaya, *Irak ile İran Arasında Stratejik Ortaklığın Derinleşmesi*, Orsam, Aralık, 2014

Böylelikle etkili hava gücünden yoksun olan Irak'ın savunma altyapısı güçlendirilmiştir. Bunlara ilaveten Irak'ın istihbarat ayağını yürütmektedir.²³ Son olarak Haşdi Şabi milisleri, Şii Ulusal Koalisyonu tarafından hazırlanan yasa taslağı ile Irak'ın resmi emniyet güçlerinden biri olması yönündeki karar parlamentodan geçerek, örgütün özellikle Sünnilere karşı işlediği katliamların önüne geçilmek istenmiş ve bazı kişilerin korunması amaçlanmıştır. Yasanın 4. maddesinde yer alan “Haşdi Şabi’ye bağlı gruplar, kanun gereği Irak’ın karşı karşıya bulunabileceği güvenlik ve terör tehdidini ortadan kaldırmak, şehirlerin terör gruplarından bulunmamaktadır. Fakat İran, Bağdat’a nüfuz ettiği için bu tür politikaları kolaylıkla izleyebilmektedir. Yine Amerika’ya rağmen, Tahran yönetimin etkisine dâhilinde Irak, Rusya ile de derin ilişkiler içerisinde. Rusya ile gerek savunma sanayi gerekse ekonomik işbirliği, (Rus şirketlerin petrol arama faaliyetleri) öne çıkmaktadır. Böylece İran hem bölgede hem de uluslararası kuruluşlarda etkisini ve oy sayısını arttırmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) gibi kuruluşlarda Irak üzerinde etkili olmaktadır.

Sonuç

Saddam Hüseyin döneminin son bulması ve Amerika'nın işgal sonrası Ortadoğu'da değişen politika ile İran, Irak'taki nüfuzunu arttırmıştır. İran'ın her ne kadar “Büyük Şeytan” olarak tanımlandığı ve bu yolla birçok insanı etkiliği bilinse de perde arkasında yoğun işbirliği içerisine girmiştir. Amerika'nın gerek Afganistan'ı işgalinde gerekse Irak'ı işgallerinde görmemiz mümkündür.

Afganistan'da Taliban'ın devrilmesi için Amerika ile işbirliği içerisinde olması, işgal sonrasında geçici hükümetin seçilmesi ve bunun içinde Hamid Karzai isminde birleşmeleri işbirliğinin göstergesi olarak söylenebilir. Irak'ta ise 2003 yılından itibaren etkisini genişleten İran, her alanda etkili olmaya çalışmıştır. Ülkenin tüm kurumlarında nüfuz oluşturarak, bir nevi ülkenin yönetimini ele almak istemektedir.

Bir zamanlar İran'ın düşmanı olan Irak, günümüzde neredeyse tüm kurumları ile İran'ın hegemonyası altına girmiştir. Bu durumun oluşmasında şüphesiz ülke içerisinde bütünlüğün oluşmamasının da etkisi vardır. Gerek Şii grupların gerekse Sünni grupların bir araya gelerek ortak diyalog oluşturmamaları, yönetimi İran'a yakın Şii ve Sünni kesime bırakmıştır.

Irak'ın Ortadoğu için önemi büyüktür. İran'da coğrafi özelliklerini kullanarak Irak üzerinden bölgeye yayılma amacı taşımaktadır. Ayrıca İran güvenliğinin Irak'tan başladığını düşünerek Bağdat'ı adeta ileri karakol olarak görmektedir. DEAŞ'ın da ortaya çıkması ve Irak'ta genişlemesi bir taraftan İran'ın da işine gelmiştir. Hem Irak'taki gücünü pekiştirmiş hem de kendisine aykırı ses çıkartan Şiiilerin önünü kesmiştir. Ortaya çıkan bu durum stratejik ortaklıktan nüfuz altına giren bir ülke profili ortaya çıkartmıştır.

İran'ın 1979 Devrimi ile birlikte benimsediği Şii Hilali projesinin bir ayağı da tamamlanmış olup, sıradaki ayakların atılması ve sağlama alınması ortaya çıkmaktadır. İran'ın Suriye-Lübnan'daki etkisini göz önüne aldığımızda saç ayaklarının yerlerine oturmaya başladığını görebiliriz. Acaba tarih tekerrür edip Ortadoğu bölgesi X-XI yüzyıldaki gibi yeniden Şii asrı olabilecek mi?